

ТЕОРИЯТА ЗА СКРЪБТА НА ЕЛИЗАБЕТ КЮБЛЪР-РОС И НЕЙНОТО ОТРАЖЕНИЕ В ТРАУРНАТА РИТУАЛНОСТ НА БЪЛГАРИТЕ

Дончо Донев¹

Елизабет Кюблър-Рос диференцира пет стадия при преодоляване на скръбта. Те намират широко приложение при изучаване поведението при кризи с интензивен стресогенен характер. По своята същност, загубата на близък човек поражда такъв тип преживяване. Петте етапа, описани от Кюблър-Рос могат да бъдат идентифицирани в структурно и съдържателно отношение в траурната ритуалност, практикувана от българите. Този факт провокира разбирането, че генезисът на ритуалите е силно повлиян от психологичните и социални потребности, а не от религиозните убеждения.

Ключови думи: скръб, траурни ритуали, стрес, загуба

В контекста на антропологията, ритуалът има съществено значение при запазване баланса в отношенията между индивидите и групите, към които те принадлежат при промяна в социалния им статус. Загубата на близък обуславя такъв тип промяна в статуса на индивида. От тази гледна точка, българската траурна ритуалност представлява интерес за социалната психология. Интересен е механизмът, по който българските траурни и погребални ритуали нормират поведението при загуба, както и тяхното влияние върху справянето със скръбта. Ще бъде направен опит, българските траурни и погребални ритуали да бъдат конституирани като система от поведенчески предписания, които имат за своя цел да служат на живите при справянето им със загубата и скръбта.

¹ **Дончо Донев** – докторант по социална психология във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“

Адрес за контакти: d.donev@yahoo.com

За да бъде обоснована подобна теза е необходимо българските траурни и погребални ритуали да са интерпретирани в контекста на обхватна и в същото време ясно концептуализирана танатологична теоретична постановка на проблема за загубата. Такава теория предлага швейцарският психиатър доктор Елизабет Кюблър-Рос.

Наблюдавайки поведението на терминално болни пациенти, тя създава последователност от пет стадия, през които те преминават при приемане на собствената си предстояща смърт. Стадиите, определени от Рос са с доста по-обхватна валидност. Ако получаването на информация за предстояща смърт се определи като новина, то теорията на психиатърката може да се отнесе към доста по-широк спектър от събития, трансформирайки я в етапи, през които индивидът преминава, при научаване на лоша новина, без значение дали тя е свързана със собствената или тази на близък човек смърт. Основната причина за тази интерпретация е разбирането на самата авторка, че страхът от смъртта не би съществувал в неговата изолация от страха от загуба. Тя счита, че без значение за чия смърт става дума, естествената реакция е интензификация на страха от загуба.

Първият стадий, е свързан с отричане и изолация. Той обхваща първичната реакция при научаване за загубата на близък и може да бъде временно състояние на шок, който е с преходен характер. Тази реакция е свързана с явно противопоставяне на факта или отхвърляне на неговата истинност: „Това не се случва с мен“; „Това не може да е истина“ и т.н. Емоционалното състояние в този стадий се свързва с описание на празнота или безчувственост. Ако събитието не съществува, то не е необходимо индивидът да реагира посредством каквато и да било емоция.

Повечето хора не си служат толкова много с отричането. Те могат бегло да споменат за действителното състояние и след това да демонстрират неспособността си да гледат реалистично на нещата. Чест показател за отричането са противоречащите си позиции, които индивид преживял загуба заема за кратък период от време по една и съща травматична тема. Обикновено се negliжират последствията от загубата, а само няколко минути след това се проявява поведение (или вербален сигнал), свидетелстващо за неспособността на индивида да се справя без близкия, който е загубил.

Интензитетът на отричане може да се свърже с редица обстоятелства. Ако близкият, който е загубил е боледувал или е бил доста възрастен, индивидите отричат факта на смъртта му не толкова „яростно“, колкото ако смъртта е настъпила неочаквано, научили са за загубата от непознат или информацията е била поднесена набързо, без оглед на тяхната подготовка.

За да бъдат смекчени проявите на отричане и първоначалният шок, в българската традиция е прието известяването за смърт да се случва лично, като всеки уведомява най-близките си хора. Предполага се, че така се избягва ефектът на небрежност и несъобразяване с готовността на индивида да получи подобна новина.

За разгръщането на този етап от справянето с лошата новина, голямо значение имат личностните характеристики. При някои индивиди отричането е едва забележимо. При други е изключително бурно. Тази фаза може